

Fenomén soukromého doučování jako stínový vzdělávací systém v českém základním vzdělávání

Mgr. Barbora Terreros

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Studijní program: Pedagogika

Studijní obor: Pedagogika

Předložená disertační práce se zabývá fenoménem soukromého doučování. Jedná se o přepracovanou verzi práce, která byla neúspěšně obhajována v roce 2020. Zaměření na problematiku stínového vzdělávacího systému hodnotím pozitivně, v českém kontextu se jedná o oblast, která se až v posledních letech stává předmětem většího zájmu výzkumníků. Disertační práce obohacuje tento výzkum o zjištění týkající se soukromého doučování ve dvou krajích České republiky. Kromě volby tématu je pozitivem práce i to, že poskytuje vhled do problematiky soukromého doučování v Latinské Americe a ve Španělsku.

Práce má 117 stran včetně tabulek a grafů a je doplněna funkčními přílohami. Obsah je strukturován do šesti kapitol. Po úvodu (kapitola 1) následuje teoretická část (kapitola 2), kde autorka nejprve vymezuje základní pojmy, s akcentem na Bourdieho teorii kulturní reprodukce diskutuje vliv sociálního a kulturního kapitálu rodiny na výchovu a vzdělávání a následně představuje výzkumy fenoménu soukromého doučování ve vybraných státech. Na teoretickou část navazuje část metodologická (kapitola 3), ve které autorka představuje výzkumný design a na základě výzkumných zjištění ověřuje stanovené hypotézy. Následuje část věnovaná empirickým zjištěním (kapitola 4), diskusi (kapitola 5) a závěrům (kapitola 6).

Z hlediska struktury by bylo výhodnější rozčlenit kapitolu 2 na více kapitol, aby se autorka mohla vyhnout strukturování textu na pěti úrovních. Pro čtenáře by byl text přehlednější. Není také zřejmé, proč je Španělsko vyčleněno mimo přehled soukromého doučování ve vybraných státech v kapitole 2.3.1. a stojí ve struktuře samostatně. Matoucí je i zařazení části textu věnované ověřování hypotéz do metodologické části a nikoli do empirických zjištění, na kterých stojí.

Co se týká obsahové stránky, autorka rozšířila teoretickou část práce tím, že doplnila část o poskytovatelích soukromého doučování v České Republice. Stále však přetrvávají nedostatky podrobně uvedené v prvním posudku: není zdůvodněn výběr uvedených států a regionů, informace u každého státu mají jinou strukturu a obsah, autorka nerozlišuje mezi rozsáhlými studii a menšími projekty bakalářských a diplomových prací, přehled studií postrádá kritický a analytický pohled i syntetizující shrnutí. Čtenář se tak utopí v jednotlivostech, ale ucelený pohled na stínové vzdělávání v jednotlivých zemích nezíská.

Empirická část je zdařilejší částí práce. Výzkumné šetření, součást většího výzkumného projektu, bylo realizováno jako kvantitativní studie za využití dotazníku, který byl distribuován ve dvou krajích České

republiky mezi žáky 9. tříd náhodně vybraných škol. Získaná data byla statisticky zpracována za využití software SPSS verze 20. Oproti původní verzi byla výrazně rozpracována část věnovaná ověřovaným hypotézám, zejména HA10, ve které doktorandka doplnila vysvětlení operacionalizace pojmu kulturní kapitál. Dílčím způsobem byla modifikována kapitola 4 věnovaná empirickým zjištěním. Informace o reliabilitě dotazníku, který je jediným výzkumným nástrojem, doplněny nebyly. Podstatným způsobem nebyla revidována interpretace dat a závěry v diskusi, proto mohu jen zopakovat kritické komentáře z minulého posudku. Například na s. 91 autorka konstatuje, že 15,2 % rodičů z obou krajů si přeje pomocí soukromého doučování zlepšit známku – dotazování rodičů nicméně neproběhlo, bylo to mínění žáků stejně jako konstatování, že učitel látku dobře nevysvětlil. V diskusi autorka řeší vztah známky a motivace a otázku kvality výuky, pro které ale nemá oporu v datech. Diskuse postrádá informovaný pohled a je černobílá – viz téma sumativní versus formativní hodnocení, kdy je zjednodušeně formativní hodnocení prezentováno jako to správné, což rezonuje s některými až aktivistickými hlasy ve veřejném prostoru, ale nemá oporu v datech. Podobně černobílý je i autorčin pohled na motivy žáků či rodičů pro využití soukromého doučování – doktorandka tyto motivy automaticky spojuje s motivem získání konkurenční výhody (s. 79, s. 94), což ale nemusí vždy platit. Výzkum využívání soukromého doučování v angličtině v českém kontextu (Černá, 2020), který autorka také cituje, ukazuje absenci tohoto motivu ve prospěch motivů intrinsických. Závěr práce má podobu výčtu vybraných zjištění, syntetizující pohled chybí.

Jak jsem již upozorňovala v prvním posudku, je disertační práce formálně nedbalá. K mému velkému překvapení doktorandka nevěnovala žádné úsilí, aby nedostatky, které byly v posudku přesně specifikovány, odstranila. Z mé strany se v žádném případě nejedná o hnidopišské lpění na formálních náležitostech, ale o trvání na požadavku disciplíny a přesnosti vědecké práce. Nedodržování citační normy snižuje důvěryhodnost práce, neboť čtenář vlastně neví, o jaké zdroje se autorka opírá – z formátu celé řady citovaných položek není charakter zdroje zřejmý (např. Rivera, 2016; Šťastný & Terreros, 2015, je kniha?) a navíc na soupisu chybí asi 20 citovaných zdrojů (např. Kubánová, 2006; Knechtlová, 2008; NIDM, 2012; FSDP, 1998, 2000, 2003; Dwita et al., 2008; Teacherman, 1987; NCES, 2001; Education, 2017; Li Yu, 2006; CEPS, 2014; ABC Ekonomía; ČSÚ, 2015; Bray, 2010; Škultéty, 2019). Publikace Knechtlové (2008) byla zřejmě odstraněna ze soupisu v reakci na můj kritický komentář, že autorka klíčové pojmy své práce vysvětluje s oporou o diplomovou práci (Knechtlová, 2008), má-li primární zdroj (Bourdieu, 1998) na soupisu bibliografie. Citační normu autorka aplikuje velmi nedůsledně, v pořádku jsou snad jen knižní publikace, u časopiseckých článků chybějí bibliografické údaje, články Hrubé (2017) a Šťastného a Walterové (2019) jsou uvedeny dvakrát, pokaždé s jinými údaji, jméno Runte Geidel se vyskytuje v různých formách atd. Jazyk práce je srozumitelný s minimem nepřesností zejména v interpunkci. Rušivě působí využívání anglických slov v českém textu (např. *enrichment*).

Závěrečné hodnocení:

Hodnotíme-li práci jako celek, nedostatky teoretické části jsou vyváženy pozitivy části empirické. Pomyslným jazýčkem na vahách je formální stránka práce. Proto po pečlivém zvážení všech aspektů předložené disertační práce Mgr. Terreros konstatuji, že práce nespĺňuje požadavky kladené na tento typ prací, a proto ji k obhajobě **nedoporučuji**.

Bude-li práce obhajována, prosím o reakci na níže uvedené podněty a otázky:

1. Zdůvodněte výběr států pro části 2.3.1 a 2.3.2 a na základě studií prezentovaných v textu uveďte syntetizující pohled na stav fenoménu soukromého doučování v těchto zemích.
2. Na s. 19 rozlišujete soukromé doučování jako paralelu / nadstavbu k formálnímu vzdělávání, které zlepšuje dětem životní šance, a doučování jako záchranný kruh. Můžete rozdíl lépe vysvětlit? Domnívám se, že v obou případech jde o paralelu / nadstavbu k formálnímu vzdělávání a zlepšování životních šancí.
3. O co opíráte své tvrzení na s. 25-26, že se poptávka po soukromém doučování zvýšila po zavedení státní maturity?
4. O co opíráte své tvrzení na s. 96, že jsou středočeské školy více orientovány na výkon a sumativní hodnocení; že styl výuky odpovídá spíše přípravě na testy, než by se hlouběji zabýval procesem vzdělávání a vnitřní motivací žáků?

Doc. PaedDr. Monika Černá, Ph.D.

V Pardubicích 4. srpna 2021